

František Palacký

František Palacký, přední český historik, filosof dějin, spisovatel, politik a kulturní činitel, který je považován za zakladatele moderního českého dějepiscství, se narodil 14. června 1798 v Hodslavicích na Moravě. Jeho otec Jiří byl evangelický učitel na místní škole a písař, právě od něj získal František Palacký své první vzdělání. Poté studoval na německé škole v nedalekém Kunvaldu a na latinské církevní škole v Trenčíně. V letech 1812 až 1818 se učil na evangelickém lyceu bratislavském. Právě do této doby lze zařadit počátek přátelství s Pavlem Josefem Šafaříkem, Jánem Kollárem a dalšími nadšenci pro národní obrození.

V následujících letech (1818-1823) začal František Palacký působit jako vychovatel v uherských šlechtických rodinách, načež přišel 11. dubna 1823 do Prahy, aby zde studoval husitství, které považoval za vrchol dějin českého národa. Zde jej zaměstnal Josef Dobrovský, se kterým se Palacký dostal do mírného sporu ohledně odlišného názoru na pravost Rukopisu zelenohorského, a později i František Šternberk (šlechtická rodina Šterberků ho zaměstnala jako rodinného archiváře; při této práci si osvojil osvícenské kritické metody).

František Palacký byl pověřen dokončením Pubičkových Chronologische Geschichte Böhmens, nenavázal však tam, kde zastaralé dílo zůstalo nedokončené, nýbrž jej kompletně přepracoval. Roku 1836 tak mohlo konečně vyjít celkem třísvazkové dílo Geschichte von Böhmen.

Roku 1827 se Palacký oženil s Terezií Měchurovou, dcerou pražského advokáta a velkostatkáře, a začal vydávat muzejní časopisy (německý měsíčník Monatschrift des böhmischen Museums a český čtvrtletník Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách). O dva roky později vytvořil projekt encyklopedické edice Český archiv, který po čase ztroskotal - českou encyklopedii vydal až jeho zeť František Ladislav Rieger pod názvem Riegrův slovník naučný. Roku 1831 se poté stal jedním ze zakladatelů Matice české, roku 1838 byl jmenován historiografem stavovským, v letech 1839 až 1844 byl sekretářem České královské společnosti nauk a mezi léty 1841 až 1852 byl jednatel Národního muzea. Roku 1848 konečně vstoupil do politiky, byl zvolen do Svatováclavského výboru a stal se autorem a zastáncem austroslavismu (Palacký postupně iluze o Rakouské monarchii ztrácel). Téhož roku vyšel první díl Dějin národu českého v Čechách a v Moravě a Palacký byl předsedou slovanského sjezdu v Praze.

Roku 1850 se stal předsedou Sboru pro zřízení Národního divadla a zároveň začal být policejně sledován. Postupně se od něj odklonila spousta jeho přátel a sám Palacký se raději

stáhl do soukromí záměčku Lobkovice, který patřil jeho tchánovi. Politicky angažovat se opět začal až o deset let později, kdy podepsal Riegrovo memorandum císaři (stížnost na bezpráví páchaném na českém národě, ke které byla přiložena žádost o povolení k založení českých politických novin). V té době se Palacký stal představitelem Staročechů. Roku 1868 měl tu čest položit základní kámen Národního divadla.

Palacký zemřel 26. května 1876, jen měsíc po dokončení svého životního díla Dějin národu českého v Čechách a na Moravě, jeho tělo bylo po honosném pohřbu uloženo na hřbitově v Lobkovicích. Zanechal po sobě syna Jana Palackého (1830-1908), který se stal prvním českým profesorem zeměpisu na Univerzitě Karlově.

František Palacký je považován za zakladatele moderního českého dějepiscectví, má dokonce přezdívku otec národa. Dějiny českého národa chápal jako zákonitý boj za svobodu, právo a sociální pokrok, jehož vrcholem bylo husitství. Historie podle něj představovala organický celek skutečností protkaný hlavní linií, ideou. Za hlavní linii českých dějin považoval neustálý zápas Slovanů a Němců, ve světových dějinách to byla polarita dvou sil, které se neustále střetávaly (demokracie a feudalismus, svoboda a autorita atd.). Tento neustálý boj však není destruktivní, ale je úrodný, rozšiřuje obzory a vytváří nové myšlenky. Jako první z českých historiků studoval detailně nejen politické dějiny, ale i dějiny umění, vědy či dějiny každodennosti. Jakožto filozof byl ovlivněn především Kantem, Schillerem a Herderem, jeho určující myšlenkou je polarita ducha a hmoty, kterou aplikuje na dějiny i na člověka. Zdokonalování duchovního principu se v člověku projevuje jako dosahování dokonalého lidství, v dějinách se toto projevuje jako prosazování spravedlnosti. Jako podstatu ducha vidí Palacký svobodu, jednotu a autonomii, vrchol lidskosti vyjadřuje pojmem božnost.

Mezi jeho nejznámější díla patří edice zápisů neznámých kronikářů Staří letopiscové čeští od r. 1378 do 1527 a edice Archiv český, monumentální dílo Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Geschichte von Böhmen, Stručné dějiny Prahy, Idea státu rakouského a dále například Krásověda čili o kráse a umění knihy patery.

Literatura:

Šťastný, Radko: Čeští spisovatelé deseti století, Praha 1974.

Filosofický slovník, Olomouc 2002, heslo František Palacký.

Ilustrovaný encyklopedický slovník, Praha 1982, heslo František Palacký.

Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Díl 1. Praha 1968.

František Palacký: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD,

5. dubna 2012

Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě (díl první)

Vydalo nakladatelství Odeon roku 1968

Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě jsou životním dílem předního českého historika Františka Palackého a zároveň i milníkem české historiografie - toto dílo pozměnilo veškeré další bádání o českých dějinách. Autor se snaží držet se historických faktů a ověřovat je, celé dílo pak vyjadřuje jeho filosofii českých dějin, jejichž smyslem je podle něj vybudovat demokratickou a svobodnou společnost. Rozsáhlé dílo vypráví dějiny národa českého a moravského od pravěku až do roku 1526, což je rok nástupu Habsburků na český trůn. Je rozděleno do pěti dílů (mé vydání z roku 1968 má navíc šestý díl, který obsahuje komentář autora, vysvětlivky a rejstřík) s celkem osmnácti knihami - celá práce vycházela v letech 1848 až 1876 (Palacký své Dějiny dopsal 23. dubna 1876, měsíc poté zemřel).

První díl (vydání z roku 1968) je rozdělen do pěti knih, dále jej tvoří rozbor osobnosti Františka Palackého od Jaroslava Charváta a předmluva k prvnímu a druhému vydání.

Kniha první se věnuje uvedení do českých dějin, kde porovnává dějiny římské, německé a slovanské, vyjmenovává epochy a prameny českých dějin a neopomíná ani významné české a moravské dějepisce. Poté počíná již vlastní vyprávění o dějinách českých před slovanskými národy v Čechách, konkrétně Bóji a Markomany.

Kniha druhá se zabývá obdobím od roku 451 do roku 894, tedy prvními Čechy, jejich původem, nejstaršími sídly, popisem každodenního staroslovanského života a jejich válkami s Duryňky, Avary a Franky. K prvním Čechům Palacký přiřazuje pověsti o Krokovi a jeho dcerách, o Přemyslu, o založení města Prahy, o dívčí válce a podobně, jejichž základ hledal ve zfalšovaných Rukopisech, v jejichž pravost neochvějně věřil. V tomto oddíle se autor nadále věnuje dynastii Karlovců (v knize psáni jako Karolingové) a válkám Čechů s jejím nejslavnějším představitelem, Karlem Velikým, počátkům křesťanství v Čechách a na Moravě, zejména věrozvěstům Cyrilu a Metodějovi, dále moravským panovníkům Rostislavovi z dynastie Mojžírovců, za jehož vlády se uskutečnila cyrilometodějská misie, Svatoplukovi, nejvýznamnějšímu panovníkovi Velkomoravské říše, a Bořivojovi, prvnímu historicky doloženému českému panovníkovi a prvnímu křesťanskému panovníkovi, a nakonec pádu říše moravské. Kniha druhá je ukončena vyprávěním a úvahami o životě Čechů za doby pohanství.

Následuje kniha třetí věnující se Čechám křesťanským a vévodským, tedy období od roku 895 do roku 1125, kam spadá i zavraždění sv. Václava jeho bratrem Boleslavem a smrt Václavovy babičky svaté Ludmily, která byla na příkaz Drahomíry, Václavovy matky, uškrtna vlastním šálem, jenž se později stal jejím symbolem. Dále se kniha třetí věnuje období panování Spytihněva I., Vratislava I. (otec knížat Václava a Boleslava I.), Václava, Boleslava I., Boleslava II. Pobožného, jeho synů (zejména pádu říše české za vlády Boleslava III. Ryšavého), Břetislava I., který se postaral o nový vzestup Čech a o uvedení zákona o posloupnosti starších na trůnu, Spytihněva II. a jeho bratří, Vratislava II., jeho bratřím a půtkám o trůn mezi syny a synovci tohoto panovníka, a Břetislava II., který se postaral o vyhnání slovanských mnichů ze Sázavského kláštera, kteří zde zachovávali staroslověnský obřad, odkaz bratří Cyrila a Metoděje. Nastoupením Břetislavova mladšího bratra, Bořivoje II., byl poprvé porušen zákon o posloupnosti. Kniha třetí se nadále věnuje například vyvraždění Vršovců r. 1108 na příkaz Přemyslovců.

Předposlední kniha prvního dílu Dějin národu českého v Čechách a na Moravě, kniha čtvrtá, vypovídá o vládě Soběslava I. (1125-1140), za jehož panování se strhla slavná bitva u Chlumce mezi ním a německým králem Lotharem III., Vladislava II. (zajímavostí o Vladislavu II. je, že se společně se svým bratrem Jindřichem, bratrancem Spytihněvem a četnými knížaty i prostými lidmi zúčastnil křížové výpravy do Svaté země roku 1147), o vypuzení knížete Bedřicha Soběslavem II., o následujícím pádu Soběslavově a vládě Bedřicha, Václava II., Přemysla Otakara I., Jindřicha Břetislava a Vladislava III.

Poslední, pátá kniha, začíná rokem 1197 a končí rokem 1253. Týká se kralování Přemysla Otakara I., což byl první český král, kterému se podařilo zajistit královský titul i pro své potomky, a Václava I., jeho syna, jehož korunovací v Praze definitivně padl princip seniorátu, podle kterého měl na trůn nastoupit vždy ten nejstarší Přemyslovec. Kniha pátá i celý první díl Dějin národu českého končí obrazem života v Čechách a na Moravě.

Palacký tvrdí, že se celými našimi dějinami táhne zápas mezi českým (respektive slovanským) a německým živlem:

„... může se říct, že dějiny české zakládají se vůbec hlavně na sporu s Němectvem čili na pojímání a zamítání způsobů a řádů německých od Čechů.“¹

Jádro tohoto sporu viděl Palacký v tom, že zatímco Němci byli národ výbojný a válečný, Slované byli na rozdíl od nich národem spíše pokojným a rolnickým. Spor mezi dvěma

¹ Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl 1. Praha 1968, s. 57.

národy však neodsuzuje jako špatný a ryze destruktivní, ale přiznává, že přináší oběma stranám mnoho dobrého. Boj mezi Němci a Slovany je tedy jakýmsi motorem dějin, který by neměl vyhasnout. Palacký si současně s tím nadmíru idealizuje starý slovanský společenský řád. Za vrchol českých dějin považuje Palacký dobu husitskou, kde se česká demokratičnost projevila v největší síle.

Na rozdíl od mnoha jiných děl nejsou Dějiny národu českého jen shluk chronologicky seřazených suchých historických faktů, ale jde i o dílo literárně umělecké, které je oživeno mnoha zajímavými pasážemi přibližujícími nám každodenní náboženský a osobní život našich předků. Palacký se tedy nevěnuje jen okruhům, které byly v jeho době typické (například politika), ale studuje i dějiny umění či každodenního života.

Palacký začal s přípravnými pracemi ke svému dílu již v 30. letech 19. století. Za účelem studia pramenů často pobýval například ve Vídni, v Lipsku, v Drážďanech, v Berlíně, v Budapešti, v Basileji, v Paříži a v Mnichově. Roku 1837 mu bylo dokonce umožněno studovat v papežském vatikánském archivu. Své Dějiny psal plných třicet let, což v souvislosti s množstvím prostudovaných pramenů dokazuje, že Dějiny národu českého jsou vskutku komplexním dílem. I tak je však nutno dodat, že ne všechny prameny, ze kterých Palacký vycházel, jsou natolik věrohodné, aby mohly stát v základech takového díla. Autor se opírá kupříkladu o padělaný Zelenohorský a Královédvorský rukopis, hlavně o píseň Soud Libušin z prvního z nich. Zmínku o nich lze nalézt již v úvodu k Dějinám:

„Z domácích jeho památek nezůstaly nám než tři dějpravné básně, milovníkům národní naší literatury pod názvem „Soud Libušin“, „Čestmír a Vladislav“ i „Záboj a Slavoj“ chvalně známé a tiskem již často vydané.“²

Co se dalších pramenů k Dějinám národu českého týká, Palacký jich hojně vyjmenovává v prvním díle své práce, konkrétně ve článku prvním, který nese název „Úvod, o dějinách českých“. Z věku pohansko-českého, který datuje do let 451-895, vyjmenovává, jak jsem již výše napsala, písně z padělaných Rukopisů. K dějinám doby druhé (dle Palackého léta 895-1253) uvádí kupříkladu legendy o sv. Václavu a sv. Vojtěchu, Kosmovu kroniku, kroniky Kanovníka Vyšehradského, Mnicha sázavského, Mnicha opatovského, Vincencia, Jarlocha a autora Letopisů pražských. Zprávy od těchto kronikářů doplňuje a opravuje kronikami německými, například od kronikáře Thietmara, Lamberta Ašaffenburgského, Hermanna Contracta a Otta, biskupa frisinského. Ve třetí době (roku 1253-1403) se Palacký opírá zejména o kronikáře Dalemila a Petra - opata zbraslavského. Za nejlepší plod tohoto věku považuje

² Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl 1. Praha 1968, s. 62.

vlastní životopis Karla IV., Vita Caroli. Informace k tomuto věku čerpal autor i z četných archivů - z archivů církevních a klášterních, z archivu koruny české i z archivů soukromých, dále pak z desek zemských a dvorských. Střední věk dějin českých (1403-1627) Palacký popisuje za pomoci Starých letopisů českých, sahajících od roku 1378 do roku 1527, kroniky Vavřince z Březové, spisy Bartoška z Drahonic, Bohuslava Bílejovského, Jana Blahoslava, Bohuslava Balbína a mimo jiné i Pavla Skály ze Zhoře. Nad mnoho spisů, které se nám z této doby dochovaly, vynáší Palacký zejména Aenea Sylvia Piccolomina, který coby kardinál církve římské sepsal svou Historia Bohemica. Naopak Václava Hájka z Libočan považuje Palacký za největšího škůdce českého dějepisu, protože svou Kroniku českou zakládal na smyšlených faktech a pramenech. Takto odsuzuje i kronikáře Prokopa Lupače a Daniela Adama z Veleslavína, kteří používali Hájkovu kroniku coby pramen vlastních prací.

Dějiny národu českého představovaly ve své době něco zcela výjimečného, i co se jedinečné jazykové struktury díla týče. Zatímco jiná díla tohoto období se nevyvarovala četným germanismům a odrážela rozkolísanou normu jazyka, Palackého práce byla vyvrcholením humanistické češtiny. Z pohledu moderního čtenáře může být tento jazyk poněkud hůře stravitelný, jelikož čeština, kterou jsou Dějiny psány, se velmi liší od češtiny, kterou známe dnes. Potíže při čtení ze začátku působí především w, které nahrazuje naše v, tento jev se však v novějších vydáních ztrácí.

Kupříkladu v hláskosloví se délky objevují na místech, kde je dnes samohláska krátká (nerád, pohnůtka, velezráda) a naopak (litost, pamatnost), užity jsou široké tvary s ej a ou (oumysl, ouplný, outek, outočiště), dlouhé ou uprostřed slova je někdy nahrazeno krátkým u (olomucký, smluva), nebo se objevují zastaralé tvary v kvalitě hlásek (knězstvo, usnešení, lonský). V textu jsou však paralelně využity i tvary novější, takže se v díle vyskytuje obojí. V práci nalezneme mnoho archaických tvarů, co se předložek týče (ssaditi krále, ssedl z koně, až ku Plzni, an nikomu podplatit se nedal). Charakteristické pro Palackého dílo je nadměrné používání životné koncovky „-ové“ nebo vkládání částice „ne“ před slovo, které je popíráno (náležela moci ne světské, ale duchovní) a připojování ne přímo ke slovu (nevšude, nevždy). Každý čtenář si také dozajista všimne, že v díle se objevují dlouhá souvětí se zastaralou skladbou - významové sloveso na konci věty, a s mnoha přechodníkovými vazbami, které jsou z hlediska dnešní pravopisné normy užity nesprávně.

Dějiny národu českého jsou dílem metody politické historiografie, Palacký při jejich psaní však využíval i mnoha jiných metod. Dozajista to jsou metody přímá a nepřímá, kromě nich dále například metoda filologická nebo metoda geografická.

Metodu geografickou využil Palacký při objasňování faktu, proč některé větve Slovanů, jako například Bodrci, Veleti a Polabští Srbové, nakonec pomalu docela vyhynuly. Toto vyhynutí dává za vinu kromě dlouhého setrvávání v pohanství a nadměrnému rozptýlení právě zeměpisné poloze, kvůli které museli po mnohá staletí odrazet nájezdy divokých asiatských hord.

Velice často Palacký využívá také již zmíněné metody filologické, kterou užil například k objasnění původu slova kněz, které má u Slovanů souviset se slovem kniha.

„Slovo kniha, dle nejstarší formy kniga neb kněga, znamenalo původně písmo neb písmeny vůbec. Kniga i kněz, jevíce patrné příbuzenství z jedné strany s čínským king „posvátné knihy“, z druhé pak s německým Kuning neb König, sahají do předhistorické doby, aniž se dají vyložiti dokonale ze kteréhokoli známého jazyka.“³

Tohoto poznatku využil autor při vysvětlování rozdílu mezi kněžími a starosty (kněz má být u starých Slovanů takový lech či starosta, který zastává také úřad náboženský, a náboženství se zakládalo na dědičném podání jisté soustavy naučné). Dále se Palacký zaobírá například původem slova šlechta, které povstalo od slova slovanského slova lécha značící původně orné pole.

Metodu dedukce lze v Dějinách národu českého najít například v kapitole s názvem „Pád říše Moravské“, kde Palacký z faktů, že Arnulf prosil bulharského krále, aby nedovolil Moravanům ve své zemi kupovat sůl, a že jeho poslové museli při vyřizování zpráv mezi oběma králi obcházet Svatoplukovo území, vydedukoval, že král moravský byl svým nepřátelům i na konci léta 892 nebezpečným, ačkoliv musel být značně oslaben neustálými vojenskými střety.

Palackého dílo bylo ve své době revoluční (o čemž svědčí i fakt, že hlavně části o husitství podlely přísné cenzuře) a ani v moderní době není jeho význam opomenutelný. I přesto, že pro dnešního čtenáře skrývá mnohá úskalí (obtížnějším textem počínaje a falzy v pramenech konče), stále se jedná o jedinečné dílo české historiografie. Významným plus pro čtenáře může být vskutku detailní soupis pramenů, které se váží k problematice českých dějin, a jejich kritické zhodnocení. Při zpracovávání díla je však třeba mít na paměti, že Palacký byl silný vlastenec, což do svého díla často promítá.

Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl 1. Praha 1968.

Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl 6. Praha 1968.

³ Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl 6. Praha 1968, s. 54.